

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 20 czerwca 2022 r.

Poz. 4716

UCHWAŁA NR XLIII/309/2022 RADY MIEJSKIEJ W STAWISZYNIE

z dnia 30 maja 2022 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy i Miasta Stawiszyn na lata 2022-2025”

Na podstawie 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2022 r. poz.559) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r. poz.840), Rada Miejska w Stawiszynie uchwala co następuje:

- § 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy i Miasta Stawiszyn na lata 2022 - 2025”, w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.
- § 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Stawiszyna.
- § 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.
- § 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca Rady
(-) Barbara Włodarczyk

*Załącznik nr 1 do Uchwały nr XLIII/309/2022
Rady Miejskiej w Stawiszyn
z dnia 30 maja 2022 r.*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2022-2025 DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	13
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	15
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	18
5.1. Uwarunkowania na poziomie krajowym	18
5.2. Uwarunkowania na poziomie wojewódzkim	24
5.3. Uwarunkowania na poziomie powiatowym	29
5.4. Uwarunkowania na poziomie gminnym	29
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	32
6.1. Charakterystyka gminy	33
6.2. Rys historyczny gminy	34
6.3. Zabytki nieruchome	35
6.4. Zabytki ruchome	42
6.5. Zabytki archeologiczne	43
6.6. Krajobraz kulturowy	46
6.7. Zasoby muzealne	48
6.8. Dziedzictwo niematerialne	48
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	48
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	50
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	54
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	55
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	56
12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	57

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy i Miasta Stawiszyn na lata 2022 – 2025” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 282)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025
minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym
ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506 z późn. zm.)

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2018 r. poz. 1945, z 2019 r. poz. 60, 235, 730, 1009).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2; art. 47, ust. 2, pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2019 r. poz. 1186 z późn. zm.)

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2, ust. 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępianie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy gazociągu przesyłowego, gazociągu o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie
(Dz. U. z 2019 r. poz. 688 z późn. zm.)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396 z późn. zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 1614, 2244, 2340 z późn. zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1.: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2204, 2348, z 2019 r. poz. 270, 492, 801 z późn. zm.)

W świetle art. 6 pkt .5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Art. 13 pkt. 5 stwierdza, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 z późn. zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1983, z 2019 r. poz. 115, 730)

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2018 r., poz. 720),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2019 r., poz. 553, 730),

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 10 września 2019 r. (Dz. U. z 2019 poz. 1886) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów,
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1609),
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (Dz. U. 2017 r. poz. 1674).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- o krajobrazami kulturowymi,
- o układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- o dziełami architektury i budownictwa,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r. poz. 642 z późn. zm.),
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelii, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
- 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
- 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1-12, obejmujących zabytki, które

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

- na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. Na rok 2019 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

na lata 2019–2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 - 2013 ORAZ
UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 - 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025
2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewitalizacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet 1 tego Programu dotyczy rewitalizacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM**WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO NA LATA 2017-2020**

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017-2020, przyjęty został uchwałą nr XXXVIII/901/17 przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dnia 27 listopada 2017 r. Program ten jest aktualizacją i kontynuacją Programu opieki nad zabytkami dla województwa wielkopolskiego, opracowanego na lata 2013- 2016. Położono w nim nacisk na wsparcie Strategii Rozwoju Turystyki w Województwie Wielkopolskim do roku 2020, a także włączono zapisy dotyczące obchodów setnej rocznicy Powstania Wielkopolskiego.

Program, zawiera wiele ważnych informacji, których źródłem jest Raport o stanie zabytków na terenie województwa wielkopolskiego oraz założenia programu ochrony zabytków. Podstawowym zadaniem programu jest stymulowanie wszelkich działań na rzecz opieki nad zabytkami. W dokumencie, omówione zostały zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne województwa wielkopolskiego oraz przedstawiony został w formie tabelarycznej zasób zabytków nieruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, a także znajdujących się w ewidencji zabytków z terenu poszczególnych powiatów województwa.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

W programie, wyznaczono siedem celów wraz z zadaniami, które będą realizowane przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego w miarę posiadanych środków:

Cel 1: Poprawa stanu zabytków poprzez podjęcie działań mających na celu poprawę ich zachowania

Cel 2: Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju

Cel 3: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych i turystycznych

Cel 4: Włączenie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego Wielkopolski do działań edukacyjnych

Cel 5: Prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne

Cel 6: Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Cel 7: Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO DO 2030 ROKU

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta została uchwałą nr XVI/287/20 z dnia 27 stycznia 2020 r. Jest to aktualizacja Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Strategia określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. W Strategii wskazuje się na nowy model rozwoju regionalnego, zwany modelem funkcjonalnym. Ma on przyczynić się do zrównoważonego rozwoju naszego województwa i opowiadać na zidentyfikowane wyzwania, które stoją przed Wielkopolską w najbliższym czasie. Został on tak zaprojektowany aby zapewnić społecznie, gospodarczo i terytorialnie zrównoważony rozwój naszego województwa. Dzięki niemu efektywnie będą rozwijane oraz wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich obszarów województwa.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

Wg Wizji Strategii Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami i wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.

Cel generalny strategii opiera się na wskazanej Wizji. Dla celu generalnego ustalono cztery cele strategiczne, wraz z jedenastoma celami operacyjnymi. W przeciwieństwie do poprzedniej perspektywy strategii brak tu zapisów bezpośrednio powiązanych z ochroną dziedzictwa kulturowego. Jedynie cel 2.3 podkreśla znaczenie kultury w życiu społecznym Wielkopolan, w tym szlaków turystyki kulturowej, ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego. Wspomniane jest też znaczenie obiektów zabytkowych dla poprawy jakości życia na obszarach wiejskich.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

W dniu 25 marca 2019 r. Uchwałą Nr V/70/19, Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwalił Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego jest najważniejszym dokumentem Samorządu Województwa Wielkopolskiego określającym politykę przestrzenną w granicach administracyjnych regionu, w tym dla miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego. Plan określa model rozwoju przestrzennego, cele polityki przestrzennej i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa oraz rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, a także zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych.

W treści programu podkreślono, że ochrona środowiska i dziedzictwa kulturowego jest szczególnie ważnym elementem polityki przestrzennej województwa. W rozdziale o kulturze i dziedzictwie narodowym, omówiono zagadnienie tożsamości

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025 regionalnej, dziedzictwa archeologicznego, zabytków i parków. W celu realizacji założeń szczególną uwagę zwrócono na następujące działania:

- 1) zwiększenie nakładów finansowych na ochronę zasobów kulturowych.
- 2) prowadzenie stałych nadzorów nad rejestrem zabytków i udostępnienie jego wersji elektronicznej.
- 3) prowadzenie badań w obrębie zabytków we wszystkich dziedzinach nauki.
- 4) wykorzystanie zabytków i wiedzy o nich dla celów turystycznych oraz dla promocji regionu.
- 5) podnoszenie wartości usług turystycznych poprzez „wykorzystanie” zabytków dla podniesienia atrakcyjności oferty.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU KALISKIEGO NA LATA 2020-2023

Zgodnie treścią dokumentu wdrożenie Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Kaliskiego na lata 2020-2023, poprzez wykonanie wskazanych zadań, ma pomóc w realizacji celów określonych przez ustawodawcę. Opracowanie zawiera usystematyzowane cele strategiczne, priorytety oraz zadania Programu. Realizacja celów Programu wymaga współdziałania z jednostkami samorządu terytorialnego, instytucjami i organizacjami pozarządowymi, właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych, służbami ochrony zabytków, instytucjami kultury i innymi podmiotami mającymi w swoim obszarze działania ogólnie pojęte dziedzictwo kulturowe. W opracowanym Programie określono 2 cele strategiczne:

- 1) Ochrona i kształtowanie kulturowego obrazu powiatu,
- 2) Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

Cel strategiczny: Ochrona i kształtowanie kulturowego obrazu powiatu.

Realizacja tego celu pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionu, materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację oraz wykorzystanie posiadanego potencjału dziedzictwa kulturowego.

Priorytet 1. Zachowanie autentyczności największą wartością dziedzictwa kulturowego.

Zadania:

1) wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad zabytkami w powiecie, sposób realizacji zadania: cykliczne sporządzanie programów i planów mających na celu ochronę obiektów zabytkowych, uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin,

2) powstrzymanie degradacji wartościowych krajobrazów kulturowych oraz dewastacji otoczenia obiektów zabytkowych, sposób realizacji zadania: uwzględnianie ochrony krajobrazów kulturowych w zapisach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Priorytet 2. Zachowanie historycznej różnorodności kulturowej regionu i ich zagospodarowanie.

Zadania:

1) zapobieganie procesowi degradacji zabytków pozostałych po dawnych kulturach, sposób realizacji: stosowanie jednolitych zasad ochrony w stosunku do wszystkich zabytków niezależnie od ich pochodzenia i własności.

2) opieka nad folklorem i sztuką ludową oraz zabytkami sztuki niematerialnej, sposób realizacji: wydawanie broszur i wydawnictw promujących folklor i sztukę ludową, nagradzanie zespołów, orkiestr i twórców ludowych doroczną nagrodą za działalność

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

w dziedzinie twórczości artystycznej, organizowanie przeglądów i imprez mających na celu promowanie sztuki ludowej.

Cel strategiczny: Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu.

Realizacja tego celu pozwoli na wytworzeniu w społeczeństwie przekonania o ważności własnej kultury, która prowadzi do poczucia trwałości i porządku społecznego oraz do pozytywnego wartościowania własnego środowiska.

Priorytet 1. Aktywność społeczna i świadome zaangażowanie w opiekę nad regionalnym dziedzictwem kulturowym.

Zadania:

1) zwiększenie roli partnerstwa organizacji pozarządowych dla skutecznego zarządzania i opieki nad zabytkami.

2) aktywizacja użytkowników - właścicieli zabytkowych obiektów do inwestowania we własne nieruchomości.

3) wzmacnianie edukacji w zakresie dziedzictwa kulturowego.

Priorytet 2. Ekonomiczne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego oraz promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego.

Zadania:

1) podnoszenie poziomu świadomości wartości krajobrazu kulturowego jako elementu niezbędnego do rozwoju dziedzin związanych z zagospodarowaniem czasu wolnego.

2) prowadzenie marketingu dziedzictwa kulturowego,

3) wspieranie rozwoju turystyki kulturowej i rekreacyjnej,

4) utrzymanie atrakcyjności turystycznej i kulturowej regionu.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY I MIASTA STAWISZYN

Na terenie Gminy i Miasta Stawiszyn obowiązuje tekst studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy i Miasta Stawiszyn.

W odniesieniu do zasobów składających się na dziedzictwo kulturowe Gminy i Miasta Stawiszyn tekst studium precyzuje, że przedmiotem ochrony są przede wszystkim:

- Obiekty wpisane do rejestru zabytków.
- Układy urbanistyczne i ruralistyczne.
- Obiekty budowlane i architektoniczne i zespoły tych obiektów.
- Elementy małej architektury.
- Parki podworskie.
- Cmentarze.
- Stanowiska archeologiczne i obszary eksploracji archeologicznej.

Na mocy ustaleń studium uznaje się za celowe przestrzeganie następujących zasad ochrony konserwatorskiej:

- Ochrona terenów przed niekontrolowaną pod względem estetyki architektonicznej, zabudową niedostosowaną do środowiska kulturowego terenu.
- Wyeliminowanie czynników degradujących historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne.
- Ochronę krajobrazu związanego przestrzennie z zabytkowymi zespołami i obiektami.
- Zabezpieczenie właściwej ekspozycji zabytkowych zespołów i obiektów,
- Szczególną pielęgnację historycznych obiektów małej architektury, takich jak kapliczki,
- krzyże przydrożne, figury, pomniki, związane z historią i tradycjami miejscowej ludności.
- Adaptacja i modernizacja elementów zabudowy i krajobrazu do potrzeb współczesnych.
- Dążenie do usunięcia elementów uznanych za zniekształcające założenia i obiekty historyczne,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

- Dążenie do odtworzenia elementów zniszczonych, w oparciu o szczegółowe wytyczne określone każdorazowo przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- Zabezpieczenie i właściwe zagospodarowanie obiektów opuszczonych, w tym przede wszystkim będącego w stanie dewastacji - jedyne na terenie gminy - dawnego cmentarza wyznania mojżeszowego.
- Dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zabytkowych zespołów i obiektów,
- Zachowanie i adaptacja dawnych zespołów dworsko-parkowych i folwarcznych, stanowiących wartości historyczne i krajobrazowe.
- Lokalizację nowej zabudowy przede wszystkim w granicach historycznych wsi, wg propozycji zawartej na rysunku Studium,
- Zachowanie terenów zabytkowych założeń zieleni, tj. parków podworskich, cmentarzy w całości w jednych rękach, w granicach historycznych (niedopuszczalność ich parcelacji),
- Rygorystyczne przestrzeganie zakazu lokalizacji jakichkolwiek obiektów na terenach zabytkowych założeń zieleni, bez uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
- Wprowadzenie obowiązku uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków prac porządkowych i renowacyjnych na terenach zabytkowych założeń zieleni.
- Wprowadzenie obowiązku uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków prac związanych z wycinką drzew na terenach leśnych bądź też prac związanych z zalesianiem tych terenów, z uwagi na odkryte znaleziska archeologiczne.
- Wprowadzenie obowiązku uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich prac budowlanych w granicach stref ochrony konserwatorskich oraz w granicach strefy ekspozycji widokowej, wyznaczonych na rysunku Studium,
- Wykonanie specjalistycznego studium krajobrazowego dla lokalizacji projektowanych na terenie gminy siłowni wiatrowych w kontekście panoram zabytkowych zespołów dworsko - parkowych w Petrykach i Piątku Wielkim oraz panoramy miasta Stawiszyna, na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla tych przedsięwzięć.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY I MIASTA STAWISZYN

Miasto i Gmina Stawiszyn położone są w południowo-wschodniej części Województwa Wielkopolskiego. Zaledwie około 30 kilometrów dzieli ją od granic Województwa Łódzkiego (gmina Goszczanów w powiecie sieradzkim). Od stolicy województwa – Poznania - dzieli ją dystans ca 110 km. Jest to dość odległe i w związku z tym mało korzystne położenie.

Miasto i Gmina Stawiszyn położone są w północnej części powiatu kaliskiego. Jest to jedyna gmina miejsko-wiejska Powiatu Kaliskiego. Miasto Stawiszyn położone jest w środku gminy - centralnie w stosunku do pozostałych miejscowości. Gmina Stawiszyn graniczy z pięcioma jednostkami samorządu gminnego. Od strony zachodniej graniczy z gminą Blizanów (na długości ca 15,2 km). Od południa i południowo-wschodu z gminą Żelazków (na długości ca 10,5 km). Od wschodu zaś z gminą Mycielin (na długości ca 13,6 km). Wszystkie trzy wymienione gminy położone są również w powiecie kaliskim. Granica północna Gminy i Miasta Stawiszyn stanowi północną granicę ziemskiego powiatu kaliskiego i ziemskiego powiatu konińskiego. Od północy zatem gmina Stawiszyn graniczy z gminami Grodziec (na długości ca 2,0 km) i Rychwał (na długości ca 4,4 km), położonymi w powiecie konińskim.

Powierzchnia gminy obejmuje 78,3 km². W skład Gminy i Miasta Stawiszyn - administracyjnie - wchodzi miasto Stawiszyn i czternaście sołectw. Siedzibą władz jest miasto Stawiszyn. Należy ono do najmniejszych miast w kraju, bowiem rozlokowane jest na niespełna 1 km².

Zgodnie z ww. podziałem (wg Kondrackiego) Gmina i Miasto Stawiszyn położone są w następujących regionach fizycznogeograficznych:

- Makroregion - Nizina Południowowielkopolska
- Mezoregion - Równina Rychwalska (obniżenia, kotliny, większe doliny i równiny akumulacji wodnej częściowo z wydrami) oraz Wysoczyzna Kaliska.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

Gmina Stawiszyn leży na obszarze przedostatniego zlodowacenia skandynawskiego, tj. środkowopolskiego. Rzeźba terenu ukształtowana została w okresie zlodowacenia środkowopolskiego (formy glacialne) a w okresie interglacjału emskiego, zlodowacenia bałtyckiego i holocenu wystąpiły procesy niszczenia i przeobrażania form glacialnych. Większość obszaru gminy stanowią przeobrażone równiny płaskie i faliste moreny dennej (zlodowacenie środkowopolskie). Rozcięte są one zbudowaną z osadów holocenijskich doliną Bawołu przebiegającą z SE na NW. Północna część gminy to równiny akumulacji rzecznej z zespołami wydmyowymi.

Gmina Stawiszyn pod względem hydrograficznym położona jest w zlewni rzeki Warty, jedynie południowy niewielki fragment należy do zlewni Proсны. Między nimi przebiega dział wodny III rzędu. Oś hydrograficzną obszaru stanowi rzeka Bawół (Bawel) uchodząca do rzeki Czarnej Strugi (Defet), która z kolei uchodzi do Warty, stanowiąc jej lewy dopływ. Bawół wypływa spod Podzborowa na wysokości około 119 - 120 m n.p.m. i przepływa przez gminę z południowego wschodu na północny zachód.

Wg podziału Tadeusza Trampler na regiony przyrodniczo-leśne, północna i wschodnia część Gminy i Miasta Stawiszyn należy do Krainy Wielkopolsko-Pomorskiej, Dzielnic Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, Mezonejonu Doliny Konińskiej, a południowa i południowo-zachodnia część gminy do Dzielnic Krotoszyńskiej. Gmina Stawiszyn jest gminą o dużym wskaźniku lesistości wynoszącym 28,3% mierzonym jako stosunek procentowy powierzchni lasów i terenów zadrzewionych do ogólnej powierzchni gminy. Jest to wskaźnik wysoki w porównaniu do wskaźnika dla powiatu kaliskiego wynoszącego 19,7%. Lesistość gminy kształtuje się na poziomie wskaźnika dla kraju wynoszącego 28,9% i jest nieco wyższa od wskaźnika dla Województwa Wielkopolskiego wynoszącego 25,5%.

Stawiszyn ma bardzo dobre powiązanie komunikacyjne z pozostałymi regionami Polski. Główną osią komunikacji drogowej służącej realizacji celów ponadgminnych jest przebiegająca przez teren gminy w układzie południkowym droga krajowa nr 25 relacji Bydgoszcz-Oleśnica. Wprowadza ona gminę w układ dróg o znaczeniu krajowym. Jest to szlak, który ciągnąc się przez teren gminy z południa na północ, stanowi połączenie gminy, poprzez Konin ze stolicą Wielkopolski - Poznaniem i stolicą kraju - Warszawą jak również północnymi dzielnicami kraju, poprzez Kalisz - z Wrocławiem, Katowicami czy Łodzią.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY I MIASTA STAWISZYN

Ziemia kaliska, w skład której w większości dziejów wchodziły tereny Gminy i Miasta Stawiszyn prawie zawsze w historii Polski znajdowała się, niezależnie od zmian granic kraju, na terytorium państwa polskiego.

Granice pomiędzy poszczególnymi jednostkami politycznymi w pierwszych latach powstawania państwa polskiego, w czasach pierwszych Piastów, jak również za panowania późniejszych dynastii, rzadko kiedy były szczegółowo udokumentowane. Stanowiły pewną strefę graniczną (za wyjątkiem granic na rzekach i grzbietach górskich), przeważnie pokrytą lasami. Najczęściej więc, mówiąc o granicach mówimy o umownych linach granicznych, wykształconych w późniejszych okresach.

Za czasów piastowskich, począwszy od Mieszka I (990 rok), jak i około 50 lat później za panowania Kazimierza I Odnowiciela, kiedy to odeszły od Polski: Mazowsze, Pomorze i Śląsk teren obecnej Gminy i Miasta Stawiszyn (ziemia kaliska) znajdował się w granicach państwa polskiego. Po śmierci Bolesława Krzywoustego (1138 rok), w wyniku rozbicia dzielnicowego, teren Gminy i Miasta Stawiszyn znalazł się w granicach tej części Wielkopolski, która weszła w skład dzielnicę pryncypalnej. Obok Kalisza i Gniezna należała do niej dzielnicę krakowska, ziemie sieradzka i łęczycka oraz część Kujaw. Zarządzał tą dzielnicą najstarszy syn Bolesława Krzywoustego - Władysław - książę zwierzchni. Pozostałą częścią Wielkopolski z Poznaniem zarządzał drugi z kolei syn Bolesława Krzywoustego - Mieszko. W tym też okresie - rozbicia dzielnicowego - Stawiszyn uzyskał prawa miejskie.

Również za czasów Władysława Łokietka (1320 rok) ziemia kaliska była częścią państwa polskiego. Stanowiła ona część Królestwa Polskiego. W tym okresie prawa miejskie posiadały już takie miasta jak Kalisz, Pleszew, Stawiszyn, Koźmin, Jarocin, Ostrzeszów, Ołobok (który utracił je również w tamtym okresie) czy położone na wschód Sieradz i Warta.

Jednym z okresów świetności monarchii piastowskiej jest panowanie Kazimierza Wielkiego. W tym czasie ustala się nazwa państwa: Korona Królestwa Polskiego oraz podział wewnętrzny państwa na ziemie, zwane później województwami. Stawiszyn wszedł w skład województwa kaliskiego, które w tamtym okresie rozciągało się od Ołoboku i Brzezin na południu, poprzez Pyzdry, Gniezno aż do Nakła, Sępólna i Kamienia na północy. Istotnym również jest proces urbanizacji kraju. W tym okresie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

bardzo dużo miejscowości otrzymało prawa miejskie w tym prawa miejskie w okolicach Kalisza otrzymał Opatówek, Koźminek, Mikstat i Turek, później Staw.

Piętnasty wiek przyniósł prawa miejskie kolejnym sąsiadom Stawiszyna. Najbliżej położone to Iwanowice, Ostrów i Raszków, Grabów, Dobrzyca. Sprawną organizacją administracji państwa charakteryzuje się wiek XVI, a szczególnie okres panowania Stefana Batorego. Jest to okres rozkwitu politycznego i gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Jest to również znaczny rozwój miast Rzeczypospolitej. Stawiszyn podobnie jak za Kazimierza Wielkiego znajdował się w tym okresie w wielkim województwie kaliskim Korony Królestwa Polskiego.

W 1 poł. XVII w. tempo rozwoju zostaje zahamowane; wojny i zubożenie chłopstwa wpływają na złą koniunkturę w handlu i rzemiosła, ponadto w latach 30. XVII w. miasto zostaje zniszczone przez pożar i epidemię. W poł. XVII w. Stawiszyn pustoszą wojska szwedzkie: zniszczeniu ulegają mury miejskie, zamek, kościół oraz domy miejskie. Wyludnienie miasta sprzyja osadnictwu żydowskiemu, które przejmuje handel i częściowo rzemiosło. Żydzi siedlają się w płn.-zach. części miasta, gdzie w k. XVIII w. powstaje synagoga i dom talmudyczny. Zwiększa się także liczba osadników niemieckich. W k. XVIII w. powstaje gmina ewangelicka i na miejscu zniszczonego zamku wybudowany zostaje kościół ewangelicki.

Schyłek wieku XVIII przyniósł Polsce rozbiory. Okres poprzedzający ten czas jest okresem silnego rozwoju istniejących miast. Ale jest to jednocześnie schyłek pewnej epoki historyczno-politycznej rozwoju kraju. Pierwszy rozbiór Polski (1770 i 1772 rok) dla Stawiszyna nie miał istotnego znaczenia. Jedynie część północna dawnego wielkiego województwa kaliskiego znalazła się pod panowaniem Prus. Powierzchnia województwa kaliskiego zmniejszyła się o połowę między innymi na skutek usamodzielnienia się Gniezna jako stolicy województwa. Konstytucja uchwalona w dniu 3 maja 1791 roku likwidowała podział państwa na Koronę i Wielkie Księstwo Litewskie oraz wprowadzała jednolity system zarządzania całą Rzeczpospolitą. Niestety następne dwa rozbiory Polski całkowicie odebrały jej suwerenność. W wyniku drugiego rozbioru Polski (1793 rok) ziemia kaliska ze Stawiszynem znalazła się pod panowaniem Prus. Trzeci rozbiór Polski całkowicie zniósł z mapy Europy nasz kraj.

W okresie rządów pruskich – na pocz. XIX w. - Stawiszyn staje się siedzibą gminy. Całkowitej rozbiórce ulegają mury miejskie, z których pozyskuje się materiał na budowę obiektów użyteczności publicznej: szpitala, szkoły, zakładu kąpielowego, stacji

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

pocztowej oraz nawierzchni brukowej ulic. W 1828 r. zostaje sporządzony plan regulacyjny miasta, w którym projektowano wyrównanie linii zabudowy, poszerzenie niektórych ulic - m.in. cofnięcie wschodniej pierzei Rynku. ul. Kaliskiej i Konińskiej. Założenia planu częściowo zrealizowano po pożarze miasta w 1900r., który zniszczył 1/3 zabudowy: przesunięto wschodnią pierzeję Rynku i poszerzono ul. Piskorzewską; nie zmieniano ulic Kaliskiej i Konińskiej; przy kościele ewangelickim utworzono plac targowy, który w 1925r. przeniesiono na ul. Szkolną. W 1925 wybudowano elektrownię oraz budynek Straży Pożarnej, a zachowany fragment fosy przy kościele ewangelickim, zamieniono na basen strażacki. Obecna zabudowa miejska pochodzi głównie z przełomu XIX i XX w., kilka z okresu wcześniejszego, zapewne ok. poł. XIX w.

Po odzyskaniu niepodległości pełne ujednoczenie całej administracji nastąpiło dopiero po 1933 roku. Charakterystyczne dla tego podziału jest zachowanie dawnych granic państw zaborczych, stąd Stawiszyn stał się częścią Powiatu Kaliskiego w Województwie Łódzkim. Ten stan rzeczy zmienił się jeszcze przed wybuchem II wojny światowej, kiedy to Stawiszyn administracyjnie wrócił do Wielkopolski stając się częścią Województwa Poznańskiego (w Powiecie Kaliskim). Taki stan rzeczy funkcjonował również po drugiej wojnie światowej.

Do 1975 roku funkcjonował trójstopniowy podział administracyjny: województwa, powiaty, gromady (po 1970 roku - gminy). W tym czasie Stawiszyn pełnił rolę gromady, a następnie gminy. Reforma administracyjna kraju z 1975 roku wprowadzając dwustopniowy podział państwa, tj. na województwa i gminy, usytuowała omawiany teren w Województwie Kaliskim, jednocześnie lokując w Stawiszynie siedzibę gminy.

Rozpoczynając przebudowę struktur władzy państwowej utworzono w 1990 roku pośredni szczebel pomiędzy gminą a województwem - rejon (rządowe). Stawiszyn znalazł się w granicach rejonu kaliskiego. Od 1 stycznia 1999 roku, podobnie jak przed 1975 rokiem, Stawiszyn stał się częścią Powiatu Kaliskiego, tym razem w Województwie Wielkopolskim.

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME Z TERENU GMINY

Na terenie gminy znajduje się szereg cennych obiektów zabytkowych, które zostały objęte ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego, a także które znajdują się w gminnej ewidencji zabytków. GEZ

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025
w formie kart adresowych zgodnych ze wzorem MKiDN została przyjęta zarządzeniem
Burmistrza w 2014r.

**OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH
Z TERENU GMINY I MIASTA STAWISZYN**

Petryki

- dwór. 1 poł. XIX. nr rej.: 189/A z 21.08.1968:

Piątek Wielki

- kościół pw. św. Marcina, drewn.. 1740, nr rej.: 60 z 24.09.1930

- zespół dworski, XIX-XX. nr rej.: 444/A z 27.06.1989:

- pałac

- park

Stawiszyn

- kościół par. pw. św. Bartłomieja i Jadwigi, poł. XIV. 2 poł. XIX. nr rej.: KS.Z-
2a/42/48 z 28.10.1948

- zespół kościoła ewangelickiego, ul. Garbarska 2. nr rej.: 622/Wlkp./A
z 5.02.2008:

- kościół, ob. nieczynny, 1844

- cmentarz kościelny. XVIII

- ogrodzenie, mm.. 2 poł. XIX

- pastorówka, 1927

- ogród z podwórzem, pocz. XX

- cmentarz ewangelicki. 1 ćw. XIX. nr rej.: 81AV#lkp/A z 21.02.2002

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

- dom. ul. Kaliska 16. 1 poł. XIX. nr rej.: 481/A z 4.02.1969

- dom. Rynek 15, 1 poł. XIX. nr rej.: 450/A z 3.02.1969

Zbiersk Cukrownia

- kościół par. pw. św. Urszuli, drewn., 1759. prezbiterium mur., 1879, nr rej.:
kl.IV-885/23/61 z 27.12.1961

Gmina nie posiada tytułu własności w stosunku do żadnego z obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

Zestawienie obiektów zabytkowych z terenu gminy, wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znajduje się w końcowej części niniejszego opracowania. Należy dodać, iż aktualizacja gminnej ewidencji zabytków w przypadku włączenia nowych obiektów lub wyłączenia musi być prowadzona w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Spośród najcenniejszych obiektów zabytkowych z terenu gminy należy wskazać:

Kościół rzymskokatolicki pw. św. Bartłomieja Apostoła i św. Jadwigi w Stawiszynie

Gotycki kościół w Stawiszynie znajduje się przy ul. Kościelnej. Został on wzniesiony przed rokiem 1360 z fundacji króla Kazimierza Wielkiego. Później był przebudowany, m.in. z roku 1876 pochodzi kaplica od pd. i neogotycka nadbudowa wieży. W niszach szkarpach wieży znajdują się małe rzeźby z w. XVII, przedstawiające świętych. Wewnątrz kościoła znajduje się barokowy ołtarz główny, pochodzący z pocz. XVIII w., do 1829r. znajdował się w kaliskiej kolegiacie. W kaplicy, z r. 1876 w ołtarzu znajduje się osiemnastowieczny obraz „Święta Rodzina” szkoły włoskiej. Polichromię wnętrza kościoła wykonał w latach 1914 - 1915 Aleksander Powalski. W kruchcie pod wieżą znajduje się gotyckie sklepienie krzyżowe oraz kilka tablic pamiątkowych, m.in. tablica ku czci 66 pomordowanych w II wojnie światowej Stawiszynian. Wokół kościoła znajduje się stary mur ceglany z użyciem kamieni.

Kościół ewangelicko-augsburski w Stawiszynie

Kościół ewangelicko-augsburski znajduje się w Stawiszynie przy ul. Garbarskiej. Został on pobudowany na miejscu dawnego drewnianego w r. 1874. Wzniesiony został dzięki olbrzymiej pomocy finansowej Wilhelma Repphana, właściciela ziemskiego Zbierska

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

i Petryk. We wnętrzu kościoła, na ołtarzu głównym umieszczono obraz „Zmartwychwstanie Chrystusa” autorstwa malarza kaliskiego – Augusta Bertelmana. Pomysł i układ figur do tego obrazu został zaczerpnięty z dzieła Annibala Carraciego – mistrza szkoły włoskiej.

Kościół służył ewangelikom do lat 80-tych naszego stulecia. Obecnie prawie ewangelików w Stawiszynie i w sąsiednich gminach prawie już nie ma, a kościół jest mocno zdewastowany i grozi niebezpieczeństwem. Administracyjnie należy do parafii w Kaliszu, lecz ta nie przejawia zainteresowania jego stanem.

Murowaniec - fragmenty stawiszyńskiego muru obronnego

Stawiszyńskie mury obronne, które zastąpiły wały drewniano-ziemne zbudowano z kamieni eratycznych i ułamków cegieł, łącząc całość zaprawą wapienną. Obwód murów o długości około 1100 m zakreślał w przybliżeniu kształt kolisty, obejmujący około 10 ha przestrzeni. Średnica miasta w ich obrębie w kierunku północ-południe i wschód-zachód liczyła po 340 metrów.

Mury były istotnymi elementami obronnymi miasta. Miały też symbolizować odrębność ustrojową gminy miejskiej i odrębność tej w razie potrzeby obrony. Do budowy ich oprócz dotacji królewskiej przyczynili się zapewne i sami mieszkańcy Stawiszyna. Od zewnątrz murów przebiegała nawodniona fosa, przez którą przerzucono most. Jedyny, pozostały do dnia dzisiejszego fragment fosy, w południowo-zachodniej części miasta, o długości 45 m, szerokości 7,5 m wykorzystywany był jako basen strażacki.

Ratusz w Stawiszynie

Brak jest wzmianek źródłowych o wybudowaniu ratusza w Stawiszynie. Za jego istnieniem przemawia fakt, że był on symbolem rady miejskiej – reprezentanta gminy, miejscem, w której miały siedzibę, a więc budowlą niezbędną dla funkcjonowania stawiszyńskiego samorządu miejskiego. Według lustracji Stawiszyna z roku 1789 zachowała się tylko wzmianka: „Istnieje w mieście 115 domów, zakończona jest odbudowa rynku, którego środek zajmuje ratusz. Jest to piętrowy budynek z wieżą o konstrukcji szachulcowej”. Na wieży ratusza w latach późniejszych umieszczono zegar, który znajduje się do dnia dzisiejszego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

W ścianie frontowej ratusza znajdują się tablice pamiątkowe z racji jubileuszów nadania praw miejskich Stawiszynowi, z lewej strony tablica z 660-lecia, a z prawej z 700-lecia z 1991r.

Kościół św. Marcina w Piątku Wielkim.

Kościół pod wezwaniem św. Marcina, ufundowany przez rodzinę Piątkowskich. Odbudowany w roku 1740 przez biskupa krakowskiego Jana Lipskiego. Odrestaurowany w 1671r. Na fundamencie kamiennym, z drewna modrzewiowego, kryty gontami. Nad kruchtą wieża drewniana, dwukondygnacyjna, kryta blachą. Prezbiterium niższe i węższe od nawy, zamknięte wielobocznie. Wewnątrz strop. Ołtarz główny z połowy XVIII w. z obrazem Matki Bożej słynącej łaskami, w drewnianej, złoczonej szacie, na zasuwie wizerunek św. Marcina. Trzy dzwony.

Kościół p.w. św. Urszuli w Zbiersku Cukrowni

Kościół pod wezw. św. Urszuli. Jest zabytkiem historycznym w Zbiersku i gminie Stawiszyn. Pochodzi z XV w. W kościele drewniana nawa powstała w roku 1759 z fundacji właściciela wsi, Stanisława Kozuchowskiego. Prezbiterium i zakrystia są murowane, dobudowano je w r. 1879. W wyposażeniu wnętrza kościoła występują elementy rokokowe.

Dwór klasycystyczny z poł. XIX w. w Petrykach

W Petrykach, wsi oddalonej o 3 km na wschód od Stawiszyna znajduje się dwór klasycystyczny z poł. XIX w. z krytym dachem naczółkowym. W fasadzie północnej czterokolumnowy portyk. Za dworem znajduje się park krajobrazowy o powierzchni 2,33 ha oraz zabudowania folwarczne, częściowo pochodzące z II połowy XIX wieku.

Cmentarz wyznania mojżeszowego w Starym Kiączynie

W miejscowości Stary Kiączyn, na tyłach istniejących zabudowań mieszkalnych i gospodarczych usytuowanych przy drodze relacji Stawiszyn – Petryki, można odnaleźć pozostałości dawnego cmentarza wyznania mojżeszowego. Znajdują się na nim – w stanie zupełnej dewastacji – mogiły osób tam pochowanych. Teren ten nie jest zabezpieczony ogrodzeniem, stąd dostęp do nagrobków jest swobodny. Stan obecny cmentarza wymaga pilnych działań ze strony zarządcy tego terenu jak również ze strony służb konserwatorskich, przede wszystkim w zakresie ograniczenia dostępu do terenu

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

cmentarza (np. poprzez wykonanie ogrodzenia terenu cmentarza), jak i w zakresie zabezpieczenia pozostałości kamiennych nagrobków na tym cmentarzu.

Zagrożenia dla zabytków nieruchomych z terenu gminy

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Tradycyjna kultura ludowa, której materialnym wyznacznikiem jest budownictwo wiejskie, podlega dynamicznym zmianom tak w funkcji obiektów, jak i w formie. Lokalne społeczności wioskowe, dla których tradycyjne wzory postępowania były wyznacznikiem wartości kształtujących tę społeczność, odchodzą w przeszłość. Nowatorskie trendy gospodarowania niszczą lub wręcz eliminują pozostałości dawnej architektury budowlanej. Na terenie Gminy i Miasta Stawiszyn spotyka się coraz mniej przykładów tradycyjnego budownictwa wiejskiego. Można by powiedzieć, że stan techniczny budynków jest determinowany stanem świadomości o ich historycznej funkcji oraz uświadamianej potrzebie adaptacji we współczesnym społeczeństwie.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły folwarcznicze i przemysłowe. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

Do istotnych zagrożeń należą indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które są wyznacznikiem działań, skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Ważnym na dzień dzisiejszy problemem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet programów rewaloryzacyjnych, dlatego w prawidłowo postrzeganej polityce ochrony dóbr zabytkowych, to warunek szczególny, którego dopełnienie pozwoli mieć nadzieję, że w czasie rozsądnym do przewidzenia, uda się zrealizować wszystkie zadania związane z rewaloryzacją.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Następujące obiekty wpisano do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego:

1. Stawiszyn - Rzeźba św. Jana Chrzciciela z kościoła parafialnego pw. św. Bartłomieja Apostoła w Stawiszynie, nr 506/Wlkp./B z 7.06.1950
2. Stawiszyn - Rzeźba św. Józefa z kościoła parafialnego pw. św. Bartłomieja Apostoła w Stawiszynie nr 506/Wlkp./B z 7.06.1950
3. Stawiszyn - Wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Bartłomieja Apostoła w Stawiszynie nr 506/Wlkp./B z 30.12.1998 (33 elementy)
4. Stawiszyn - Rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem z kościoła parafialnego pw. św. Bartłomieja Apostoła w Stawiszynie nr 506/Wlkp./B z 7.06.1950
5. Stawiszyn - Rzeźba św. Jadwigi z kościoła parafialnego pw. św. Bartłomieja Apostoła w Stawiszynie nr 506/Wlkp./B z 7.06.1950
6. Stawiszyn - Wystrój i wyposażenie kościoła ewangelickiego w Stawiszynie nr 175/Wlkp/B z 8.02.2010 (4 elementy)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

7. Stawiszyn - Instrument organowy z kościoła parafialnego pw. św. Bartłomieja Apostoła nr 506/Wlkp/B z 30.05.2018

Wszelkie prace przy obiektach ruchomych wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia konserwatora zabytków.

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski i obejmują arkusze 62-38, 62-39, 63-38, 63-39, 63-40, 64-38, 64-39. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze. Gminna ewidencja zabytków została opracowana w roku 2014 i jest zgodna z wytycznymi MKiDN.

Na terenie Gminy i Miasta Stawiszyn brak stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków .”

Na terenie Gminy i Miasta Stawiszyn nie zarejestrowano stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej, zarejestrowano natomiast kilka skupisk stanowisk archeologicznych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

Zagrożenia dla zabytków archeologicznych z terenu gminy

Przede wszystkim należy podkreślić, że wszelkie inwestycje, które wiążą się z pracami ziemnymi, takie jak np. kanalizacja, wodociągi, inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe, budowa dróg, obwodnic, lokalizacje żwirowni, kopalni kruszywa, planowane zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych itp., stanowią istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych. Do takich inwestycji w najbliższych latach należy zaliczyć następujące projekty:

- a) remont drogi gminnej w miejscowości Wyrów.
- b) realizacja zadania pn. „Rewitalizacja Stawiszyna -Ludzie-Przestrzeń-Zmiany”
- c) budowa elektrowni wiatrowych;
- d) budowa kanalizacji sanitarnej;
- e) rozbudowa sieci dróg gminnych i powiatowych;

Zdecydowana większość stanowisk archeologicznych z terenu gminy znajduje się na terenach rolnych, łąkach oraz nieużytkach. Stanowiska występują z reguły w pobliżu cieków wodnych lub ich bezpośrednim sąsiedztwie oraz na wyniesieniach terenu, a także w rozlewiskach rzeki Proсны. Z racji intensywnej uprawy roli, niemal wszystkie stanowiska są potencjalnie narażone na zniszczenie, ale ze względu na stopień zagrożenia i ich wartość poznawczą należy je zróżnicować i adekwatnie z nimi postępować. Przy szczególnie ważnych stanowiskach archeologicznych (zwłaszcza tych posiadających własną formę terenową – grodziska i kurhany), w ich obrębie i otoczeniu powinien obowiązywać całkowity zakaz zabudowy. W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowisk archeologicznych właściwy miejscowo konserwator zabytków może nakazać wykonanie wyprzedzających inwestycję badań archeologicznych.

W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowiska należy realizować wyprzedzające daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne, a w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska przeprowadzić ścisły nadzór archeologiczny. Ewentualne granice stref badań powinny zostać ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub określone na mocy decyzji o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

Należy zwrócić baczność uwagę na prace ziemne podczas działalności inwestycyjnej w obrębie poszczególnych stanowisk archeologicznych i objąć te stanowiska ochroną konserwatorską już na etapie koncepcyjnym. Inwestorzy powinni wystąpić do właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków o wydanie zaleceń i uwarunkowań koniecznych do spełnienia w związku z daną inwestycją. Właściwy miejscowo wojewódzki konserwator zabytków może nakazać wykonanie poprzedzających inwestycję badań archeologicznych w trakcie prac ziemnych. Niezależnie od działalności inwestycyjnej, stanowiska w obrębie których zewidencjonowano liczne zabytki ruchome, zebrane w trakcie badań powierzchniowych należy typować w pierwszej kolejności do ratowniczych badań wykopaliskowych. Dodatkowo postuluje się także przeprowadzenie planowych badań archeologicznych, ukierunkowanych na uzupełnienie informacji dotyczących konkretnych stanowisk.

W przypadku ujawnienia podczas badań archeologicznych nowych faktów osadniczych należy ten fakt odnotować w karcie adresowej gminnej ewidencji zabytków.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest ujmowanie zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz uzgadnianie i wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków

6.6 KRAJOBRAZ KULTUROWY

Na terenie Gminy znajduje się wiele interesujących obiektów związanych z dziedzictwem kulturowym regionu. W przestrzeni najsilniej zaznaczają swoją obecność obiekty kubaturowe, przede wszystkim obiekty architektury sakralnej i rezydencjonalnej, te ostatnie zwłaszcza w powiązaniu z parkami krajobrazowymi i towarzyszącą zabudową.

Gmina Stawiszyn nie jest zasobna w parki. Zabytkowe parki krajobrazowe (podworskie), ujęte w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, istnieją w Piątku Wielkim (pow. 6,40 ha) i Petrykach. Podlegają one ochronie z mocy przepisów szczególnych.

Starodrzew porasta również położone na terenie gminy cmentarze wyznaniowe. Dwa z nich znajdują się w mieście Stawiszynie. Pierwszy to cmentarz wyznania rzymsko-katolickiego, drugi zaś to cmentarz wyznania ewangelicko-augsburskiego. Pozostałe

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

dwa cmentarze wyznania rzymsko-katolickiego położone są w miejscowościach Piątek Wielki i Zbiersk Cukrownia. W miejscowości Kiączyn Stary znajdują się pozostałości niewielkiego cmentarza wyznania mojżeszowego.

Stan zachowania cmentarzy katolickich jest dobry. Stan zaniedbania i ślady dewastacji charakteryzują cmentarz ewangelicki. Obraz całkowitego braku opieki i daleko sięgającej dewastacji przedstawia maleńki cmentarz wyznania mojżeszowego w Kiączynie Starym. Wszystkie cmentarze podlegają ochronie z mocy przepisów szczególnych.

W krajobrazie warto zwrócić uwagę na relikty osadnictwa olenderskiego. Proces ten trwał w okresie 1601 - 1800, początek dały mu wojny religijne na zachodzie Europy oraz wojna 30. letnia w XVII wr. i związane z tym migracje ludności. Założeniem tego ruchu osadniczego było zasiedlanie niezagospodarowanych do tej pory terenów leśnych i bagiennych oraz uzupełnienie zaludnienia w miejscowościach, których liczba mieszkańców drastycznie się zmniejszyła. Na terenie gminy w ramach tej działalności powstały: Piskory Holendry. Zamęty (1787r.). Zamęty Holendry. Zbierskie Holendry.

W wyniku procesów uwłaszczeniowych, separacyjnych, kolonizacyjnych, czy innych parcelacyjnych, a także zmiany sieci drogowej w znacznym stopniu zatarte zostały średniowieczne schematy planistyczne miejscowości. Dobrze zachował się owalny schemat miasta lokacyjnego Stawiszyna. Prawdopodobnie pierwotne rozplanowanie Zbierska powstało na kanwie centralnego placu owalnicowego, na który nałożono XIX-wieczny schemat kolonii rzędowych związanych z urbanizacją miejscowości wynikającą z lokalizacji zakładów cukrowni w poł. XIX w. Schemat krótkich ulicówek zachował Ostrówek. Wyrów, Piątek Wielki. Złotniki Małe. Przyranie. Założenie dworskie wraz z folwarkiem zdominowało układ przestrzenny Petryk. Łuczyn powstał zapewne jako osiedle folwarczne. Rzędówką bagienną (w części luźnymi osadami) są Zamęty, Piskory Holendry. Zamęty Holendry, Zbierskie Holendry. W procesie XIX-wiecznych regulacji powstały liniowo kolonie rzędowe: Długa Wieś I, II, III, Piątek Mały. Piątek Mały Kolonia. Kolonia Złotniki Małe. Kolonia Miedza.

Powyższą analizę historyczną należy uzupełnić o bardzo ważną rzecz dla zrozumienia rozwoju omawianego obszaru. Są to historyczne powiązania komunikacyjne. Otóż należy podkreślić, iż już za panowania Piastów przez Stawiszyn przebiegał ważny szlak handlowy z południa na północ, tj. z południa Europy nad Bałtyk. Ten element do dziś stanowi okno na świat dla obszaru tej gminy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

W tym miejscu wspomnieć należy o dawnym (mającym swe początki w pierwszej połowie XIII wieku) szlaku handlowym z Kalisza, przez Konin do Torunia i dalej na północ, pełniącym istotną rolę w tej części Wielkopolski do XVII w., czyli do czasu zainicjowania kontaktów z rozwijającą się Warszawą.

Pod względem budowy układu ruralistycznego wsie Gminy i Miasta Stawiszyn można podzielić ogólnie na skupione, o układzie kratowym (Zbiersk Cukrownia), wsie zwarte, wielopasmowe (Petryki, Piątek Wielki), liniowe proste (Werginki), liniowo – pasmowe (Zbiersk, Zbiersk Kolonia) i rozproszone (Długa Wieś Pierwsza).

Nie utworzono na terenie gminy parków kulturowych, do rejestru wpisano układ urbanistyczny w Stawiszynie.

6.7 ZASOBY MUZEALNE

Na terenie gminy brak placówek muzealnych.

6.8 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp.

Na terenie gminy zachowana jest pamięć o miejscach kultu takich jak kapliczki przydrożne, które są pielęgnowane przez lokalną społeczność. W ramach edukacji szkolnej i przedszkolnej organizowane są różnego typu zajęcia związane z tradycjami

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

regionalnymi, organizowane są również imprezy związane ze zwyczajami rolniczymi (np. coroczne Dożynki).

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę słabych i mocnych stron Gminy

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">• Rzeźba terenu, obecność lasów i cieków wodnych• Położenie Gminy w pobliżu ważnych szlaków komunikacyjnych• Dobra drogowa dostępność gminy• Dobrze rozwinięta sieć dróg lokalnych• Bogata historia terenów gminy• Zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej• Cenny zasób stanowisk archeologicznych• Układ urbanistyczny Stawiszyna wpisany do rejestru zabytków• Duża ilość kapliczek przydrożnych oraz cmentarzy różnych wyznań	<ul style="list-style-type: none">• Brak dostępności kolejowej• Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków• Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego• Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych• Niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

<ul style="list-style-type: none"> • Bliskie sąsiedztwo dużego miasta – Kalisza • Korzystna lokalizacja siedziby Gminy, w centrum obszaru Gminy • Czystość środowiska • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Gminy • Aktywna działalność lokalnych organizacji pozarządowych • Uczestnictwo Gminy w działaniach związanych z turystyką, w tym w ramach lokalnej grupy działania 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Niepełne wykorzystanie walorów turystycznych Gminy • Zła sytuacja finansowa wielu właścicieli obiektów zabytkowych • Niewielka ilość działań dotyczących rozwijania tożsamości regionalnej w ofercie edukacyjnej szkół
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Korzystanie z dofinansowania na działania rewitalizacyjne (np. w ramach RPO) • Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich • Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu • Zmiany w układach przestrzennych, związane z nową zabudową • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Brak komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

<ul style="list-style-type: none">• Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych• Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych	<ul style="list-style-type: none">• Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe• Akty wandalizmu
---	--

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY I MIASTA STAWISZYN

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów gminy i charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

PRIORYTET I - DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

Cel szczegółowy I.1 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przeznaczanie środków finansowych z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków, na miarę możliwości finansowych budżetu Gminy,
2. Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji i realizacji zadań związanych z ochroną zabytków zlokalizowanych na terenie gminy,
3. Wspólne działania z Powiatowym Urzędem Pracy w celu wykorzystania osób bezrobotnych do prac pielęgnacyjnych przy obiektach zabytkowych (np. terenach cmentarnych),

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

4. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich),
5. Monitorowanie stanu obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, a będących pod administracją Gminy.

Cel szczegółowy I.2 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp., w tym wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych i lokalizacji GPS i kodów QR,
2. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających mieszkańcom i turystom zasoby historyczne gminy,
3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych.

Cel szczegółowy I.3 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi,
2. Coroczna aktualizacja założeń gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych,
3. Realizacja zasad ładu przestrzennego m.in. poprzez utrzymanie czytelności form przestrzennych, dostosowania form budowli w stosunku do ich funkcji w przestrzeni oraz dbałości o krajobraz kulturowy,
4. Regularna aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków (zarówno w zakresie architektury, jak i stanowisk archeologicznych), w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
5. Opracowanie ewidencji obiektów małej architektury.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

Cel szczegółowy I.4 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Wspieranie działalności instytucji kultury i organizacji pozarządowych podejmujących zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego,
2. Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego,
3. Wsparcie akcji mających na celu odrestaurowanie lub uporządkowanie obiektów zabytkowych, cennych z punktu widzenia lokalnej społeczności oraz propagowanie lokalnej kultury i tradycji dziedzictwa kulturowego.

PRIORYTET II – ROZWÓJ TURYSTYKI W GMINIE W OPARCIU O BOGACTWO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Cel szczegółowy II.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych,
2. Tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, geocaching, gry terenowe, gry wojenne,
3. Tworzenie szlaków turystycznych związanych z historycznymi postaciami z terenów gminy,
4. Organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym,
5. Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom gminy i regionu lokalne wartości historyczne.

Cel szczegółowy II.2 Wykorzystanie mediów tradycyjnych, Internetu i multimediów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

Działania:

1. Dbanie o aktualizację gminnej strony www,
2. Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach internetowych, a także w urządzeniach mobilnych,
3. Rozwój systemu informacji przestrzennej z warstwą informacyjną na temat obiektów zabytkowych wchodzących w skład Gminnej Ewidencji Zabytków oraz udostępnienie go na forum publicznym,
4. Współpraca z mediami, zarówno tradycyjnymi, jak i internetowymi.

Cel szczegółowy II.4 Poprawa dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych

Działania:

1. Przystosowanie obiektów zabytkowych dla osób z niepełnosprawnością,
2. Wykorzystanie dźwięków, muzyki i audio-przewodników w celu przedstawiania informacji o obiektach zabytkowych osobom niewidomym i niedowidzącym.

Z racji faktu zaistnienia sytuacji epidemiologicznej i związanych z tym trudności z oszacowaniem potencjalnego budżetu Gminy, na chwilę obecną Gmina nie jest w stanie podać konkretnych szczegółów inwestycji w zasób zabytkowy. Dodatkowo w związku z faktem, że tylko niektóre obiekty są administrowane przez Gminę, a pozostałe stanowią własność osób prywatnych i prawnych możliwości inwestycyjne są w bardzo dużej mierze ograniczone do przekazywania środków w ramach uchwały Rady Miejskiej o dofinansowaniu zabytków wpisanych do rejestru lub GEZ. W momencie ustabilizowania sytuacji ekonomicznej Gmina powróci do realizacji priorytetów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, traktując je jako jedno z podstawowych działań samorządu gminnego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025 dla Gminy i Miasta Stawiszyn powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy i Miasta Stawiszyn zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, gminne placówki kultury – np. biblioteka) oraz wydziały Urzędu Miejskiego w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art.87 ust.1 i ust.5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata Wójt lub Burmistrz sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy. Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu Opieki nad Zabytkami były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (szczegóły dostępne na <http://www.mkidn.gov.pl>)
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków (szczegóły dostępne na <http://poznan.wuoz.gov.pl>)
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (szczegóły nt. nowej perspektywy finansowania dostępne są na stronach WRPO)
- źródła w ramach programów unijnych takich jak Program Rozwoju Obszarów Wiejskich lub Program Infrastruktura i Środowisko
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG (szczegóły programów ogłaszane są na bieżąco)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN NA LATA 2022-2025

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY I MIASTA STAWISZYN

Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025 dla Gminy i Miasta Stawiszyn jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025 dla Gminy i Miasta Stawiszyn kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie Gminy i Miasta Stawiszyn, bogactwo obiektów posiadających wartości zabytkowe oraz skuteczne działania samorządu w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025 dla Gminy i Miasta Stawiszyn stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania Gminy i Miasta Stawiszyn, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.